

ԲԱԺՆԴՐՈՒՄԻՆ ԿԱՆՆԻԿ

Պոլսոյ Հաւար տարեկան (52 թիւ) 20	
Կառավար Հաւար	33 դր.
Սեւեհոյ Համար.	3.5 բուպի
Ուրիշ երկրներու Համար 7.5 Փրայմ	
Փափաքող. երու իւրեւ նմոյ թերթ մը	
Կը զրկուի ձրիաբար:	
Կառավարներէ դրամի տեղ Օսման.	
Եան նամակաւորողը Էւ կը նշանուոր:	
Ծանուցման տողը 2 դրու:	

محل اداره سی
استانبولده باب عالی جاده سنده
عصر کتبخانه سی صاحبی، «زاغیك»
غزته سی ناشری و «خزینه فنون»
غزته سی مدیری کرقور

S'adresser à
Krikor B. Kaïssérian
 Editeur des journaux heb.
 «Dzaghik» et «Hazinéï-funoun»
 propriétaire de la lib airie
 «Assir»
 Bab-Ali, Djaddéssi, N. 44
 Constantinople

20 Фирми

Ագգային, Գրական եւ Քաղաքական

20 Фирми

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 11

7 U F U P

23 301 L 10 1894

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յոռեհտետուծ թիւեր մեր
 գրականութեան մէջ Ռոմբեյն, Որթեյեան,
 Հառ. մը (շար. և վերջ) ե՛վ, Ա. Տէմիրձիպեան,
 Ջըհորին շուրջ Թ. Լեւոն
 Գաւառացի ոսկերիչ
 գեղատառ մը Ա. Յ. Ազգլարեան
 ներուկներ Տ. ԶրԱֆեան
 Անճարակին հարսնէւոր.
 Ներք (Թեթոն) ՄեՀրԱն Յովհաննէսեան
 Օր մը Պայշէճիք Յ. Մ. Ա.
 Առողջապահական (երբ
 որ ճաշենք) Ն. Մ. Հ.
 Գրական լուրեր
 Նասիկի լուրեր . — Արմէր գրամոց. — Ազգեր :

ՅՈՒՆԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԷԶ

Մեր լրագրութեան մէջ վերջերս, մասնաւոր գիտողութեան արժանի երեւոյթ մըն է սա թէ, առաջնորդող, յօդուածները կարգ մը որոշում չիւթերու բոլոր տիւրը շրջան մը կը դառնան, և հետզհետէ այդ շրջանակը կը նեղանայ, ապացուցանելով թէ, քիչ քիչ սկսած ենք մեր աշտարակները կեդրոնացնել այն հիմնական խնդիրներուն վրայ, որոնց նկատմամբ մօտ անցեալի մը մէջ սխիւզ գիտէինք դրեթէ: Այս երեւոյթը կը ցուցնէ նաեւ թէ քիչ չափ զարգացումի ճամբան վրայ ենք:

Այս խեղդիւնեւումն ամենէն կարեւորը
և ըստ իս ամենէն աւելի ուսումնասի-
րութեան արժան եղածը յռեւտեաւո-
թեան խեղդիւն է, որուն վրայ քաղաքա-
կըրթութեան մեծ առաջնորդները կը
խորհին, կը գրեն երկար տառնէ ի վեր
տարբեր կլիմաներու տակ և որուն լու-
ծումը հեազհետէ Կորդեան հանդիցին
անհնարութեան կը հասնի: Թէ լի՞նչ է
արդեօք կամ ինչո՞ւ տարածուիլ սկսած է
յռեւտեաւութիւնը մեր արդի գրականու-
թեան մէջ: Արդեօք կրկնեւեւոյթ մին է
ան մեր մէջ ցոլացած Շօրէնհատեւիէն
կամ Լամարդինէն, որոնց առաջինը ցուրտ
ու շիրմային տրամադրանութեան ու երկ-
րորդը տխուր ու ջղային զգացումին սար-
սուռը հասելով իրենց դարձեւուն մէջ,
անցած դադած են:

Արդեօք շատերու խորհածին պէս նո-
րաձեւութիւն մըն է, որ իրիկուան հո-
վին հետ պիտի անցնի, կամ բներեւոյթ
մը զոր մեր հոգիներու հորիզոնին վրայ
կազմած են յուէա անպատասխան «ին-
չու»ն ու «ինչպէս»ը: Վերջինը կը յար-
մարի թերեւս այն մեծ գանկերուն հա-
մար որ Գաղանիքին մէջը մտնած ի զուր
կը սեւեռեն իրենց աչքերը մեծ տիե-
զերքին ու ջրի կաթիլի մը, որ ուրիշ
տիեզերք մըն է մանրանկար, ու կ'անց-
նին առանց բան մը հասկնալու իրենք,
առանց պարզելու մեզի: Ստիպյն տալիկա
բոլորովին անյարմար կը թուի մեզի հա-
մար, որ հրէկ դեռ նախնական վիճակի
մէջ էինք ու այսօր... լացող արդէն:

Գրականութիւն մը ինկած կը սեպուի երբ եղերերդութիւնն ու երգիծանքը աւար կարեւոր տարրերը կազմեն : Եւ մենք ունեցանք արդէն մեր Եղիան ու Պարսնեանը :

Եւ ինչ^{ու} ոյսքան շատ ։
Յառաջագէմ՝ երկիրներու ամենէն
ցարտը իր գրահանութիւնը սկսելէն շատ
մը գարեր ետքը, հազիւ հազ Բանաստ-
աւեղծ մը ունեցաւ որ տնիծեց և Հրքը-
ւէյ մը որ կեանքի ամեն երեւոյթներուն
միայ յուսահատ սեւ մը համաափռեց ։

Մակայի մենք երէկ սկսանք և ոչ ոք
չը տեսներ որ արդէն ինկած գրակա-
նութիւն մը տնինը վերած քայքայած բա-
նի մը պէս ։

Այս աննպատակ յաւատեալութիւնը
նոյն խի օրրանի մանկութեան կազդէ-
այսօր և կ'ապաւնայ կեանքը աւելի տաղտ-
կայի ընել տակաւ :

Սահայն այս ամէն բաներով մէկտեղ
տակաւին մեր մէջ որոշ սահման ու սկզբ-
բունք չունի յառետեսութիւնը : Մէկդի
դնելով սիրոյ սխաւը հետեւանքներէն
պատճառուած յառետեսութիւնը որ բնա-
կան ու յախտենական է՝ անոր մնացած
սեռերը խառնաշփոթ երեւոյթ մը կը
կազմեն մեր մէջ :

Մենք հոգեկան կառկածներ ունենու-

ԸՆ Համար շատ «պանիր-հաց» կուզենք
տալիսին :

Քաղաքակիրթ ազգերու յառեսու լ-
մաստանէններուն երկու գասակարգէն
որոնց մին «յուլ» ու միւսը «յուին» կը
տեսնեն՝ բան մը անցած է ցոյցցիկ մեր
հոգիներուն մէջ, այնպէս որ տխուր շուա-
րումով մը փոխանակ օգտակարին հետա-
մըտելու կը դեղեւելինք խոչընդոտներու
առջեւ ։

Դ՞նչ է պատճառը որ այդքան շուտ հակամեծ եղանք յուրեւեմ զբաղանում-թիւն մը ունենայու...

—Արովհետեւ մեր «խնչու»ներն անպատասխան կը մնան միշտ, կը կարգանք ու աւելի՛ կը լափեն՝ յուռեան գրտածները, որոնց առթած կասկածները չեն փարատիր երբէք և Արովհետեւ մեր նախնական, ամբիժ ու անմեղունակ հաւատքը շուտով կը յանձնենք տհաս գաղափարներու այեծփիլի հոտանքին:

Բնականէն տարրեր երեւոյթ մըն է
 առ մեր անդոյն յաւատեալութիւնը, վասն
 զի շատ կանուխ սկսանք։ Այս օրում
 զպրոցական մը քրիստոնէութենէն աւելի
 լաւ ըմբռնած է այն դաւանանքը, որուն
 կը խնկարկեն Բէյն ու Շօրէնհաուէրը եւ
 Վոյթէռի ցուրտ հեգնալթիւնները շատ
 լաւ իմաստասիրած է Պօսիւէն ու Մա-
 սիլլենէն։

Նախնական կեանքէն տրդի քաղաքա-
կըրթութեան հասնելու համար, հարիւ-
րաւոր գարեբութիւն զայնքն անցնիլ պէտք է :
Մեզմէ շատերը այդ անցքէն կը յուսա-
հատին և փոխանակ իրենց անձերը մե-
ղադրելու, ճակատագրէն կը գանդաւորին :

Բայտ իս, սա է միակ պատճառը մեր մէջ օրէ օր յառաջացող ծաւալուն յուռեաեաութեան: — Խորունկ իմաստասիրութեան չենք կրնար հասնիլ մեր նախնական վիճակովը, որովհետեւ այդ խնդիրները խորապէս ուսումնասիրելու համար դեռ տաղաւուկ զգալու տարիքին մէջ ենք, և այն թերի փիլիսոփայութիւնը, որուն հետեւեցաւ երբեմն ֆրանսայի դրող ու խորհող գասակարգը, զմեզ չատ

կասկածներով կը պաշարէ, կը սկսինք տա-
րակուսիլ ամեն բանի վրայ և շատ ան-
գամ ալ կը յիմարինք խորհիլ թէ արդ-
եօք մենք ալ երազ չե՞նք:

Ահա այս տխուր իրողութեան վախ-
ճանը միայն կրնայ վճռել մեր բարոյա-
կան զարգացումին ճակատագիրը:

Բայց թէ ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ այդ:

Շատ անգամ կը նախանձինք մեր նա-
խաձայրերուն, որ առանց այդ կասկած-
ներուն հաւատքի ու խունկի, մամի ու
ժամի խաղաղ քունը ննջեցին:

Արդեօք բանիքուն եկեղեցականու-
թեան պարտքը չէ՞ մէկդի ընել վարա-
դայրը, որ նորէն տեսնենք մեր հայրե-
րուն աչքովը զՍասունած, որ առեն յո-
ռեաւես արդի գրականութիւնը կասկածի
մէջէն ու ամպերէն հեռու պիտի զար-
գանայ իր իրական ճամբային վրայ, որ
կեանքը չիրջիտակ անմահութեան կը սա-
նի...

ՌՈՒԲԷՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՃԱՌ ՍԸ

(Շար. և վերջ.)

Գ.

Ծննդեան ծառն իւր անհամար լուսավա-
ճրագներով, ի՞նչ բնական փոխանցութիւն՝
Հասցիւղի տեսական բարոյական հարստու-
թեանց թուարկութեանն անցնելու համար:

Մեր աղքատ Հասցիւղն է, Տեա՛րք, որ՝
Ս. Ստեփաննոսի հոյակապ տաճարին ու Ս.
Ներսիսեան արդիւնահարստ վարժարանին
զատ՝ ունի թրքահայոց մէջ եղական հաստա-
տութիւն մը, Գաղփաեան որբանոցն, սղգա-
նուէր Շահնապարեան Կարապետ վարդապե-
տին և սղգատանուէր Սրբուհի մայրապետին
հոգեւոր գաղաւթութեան ծնունդ: Որքանո-
ցին հիմնադրացի զէմ յարուցում չաղածանքն՝
այդ հաստատութեան ալ բարձրացման նպաս-
տեց, մինչև զայն Վեհափառ Սուլթանին հո-
փանդն արժանացնելու տալիս: Եւ այդն
համարին յօժարակամ այսօր կը նպաստէ Գաղ-
փաեան Որբանոցին, ոյ՜ր անունն անցնալ կի-
րակի Բերաթի նուագահանդիսին նուագաց տի-
րոյ խաղն եղաւ: Եւ ծագահաստակ անձնուէր
սրբաւատապետուհին, զոր մատաւար սղգակա-
նացս մէջ ունենալուս կը գտագանամ, ո՞չ ա-
պաքէն աղքատ Հասցիւղի փառքը պատմել
կուտար բարձրագոյն երաժշտութեան հեղեղ-
ներուն՝ զորս կը հոսեցնէր դաշնակին սեւ ու
ճերմակ մատուրներէն վար:

Գաղփաեան եղական հաստատութեան մեկ
տալիս փառացն համեմատելի փառք չունի
թերեւս մեր թաղն: Այլ, եթէ մտնուին ամե-
նամեծ գործութիւնն է բարոյական և՛ իրեւ տ-
մեն գործութիւն՝ աղբիւրակ թէ՛ առուակ հա-
րստութեան, աղքատ Հասցիւղին համար
նուազ տալիս չէ փառացի իւր ծոցոյն մէջ
մտնող երեք ներկայացուցիչներ ունի, հին ու
նոր խմբադրապետ մը, ու խմբադիր մը որ՝
աշակերտ Ներսիսեան ու Կեղրոնական վար-
ժարանաց՝ կրնայ ժողովրդային կենաց ամե-
նէն փայլուն փառալիրն համարուիլ այսօր:
Ու Հասցիւղին մէ՛կ գարձեալ, որ պիտի՞հրա-
տարակէ վաղ հայերէն տառնին մանկավար-

ժական թերթն: «Արեւելք», «Արեւելեան
Մամուլ», «Մատիւ», հանրային շահուց նուիր-
եալ մեծ թերթեր, Հասցիւղ թաղին մաս-
նաւոր ձայնարանները չը պիտի լինին անտա-
րակոյս, սակայն Հասցիւղի տեղը կը նշանա-
կեն, պիտի նշանակեն Հայոց խմբակային գար-
գացման ստատոս թաղից ու գաւառաց մէջ:

Միւս կողմանէ, Հասցիւղէն ամեն առա-
ւատ կը մեկնին ստուար խումբ մ'ուսուցչաց,
որոնք հոգիներ կազմել ու մտքեր գարգացը-
նել կ'երթան պետական վարժարանաց մէջ,
Ազգային Կեղրոնական վարժարանին մէջ,
Ազգային արուեստանոցին մէջ, Բերայի կըր-
թարանաց ու Սահակեան ու Մէլգուբեան
վարժարանաց մէջ: Այս աղքատ Հասցիւղին
մէկ աղքատիկ գաւակն է, որ հիմնած է և կը
վարէ Հայոց բարձրագոյն մասնաւոր վարժա-
րանն, Ազգային Կեղրոնական Վարչութեան
կողմէն ալ որուն անդամ է՝ իրեն յանձնուած
ըլլալով, իրեւ ամենէն ձեռնհաս ուսուցչա-
պետի, մեր հանրային կրթութեան վերին հըս-
կալութիւնն: Ներուի ինձ Շահնապարեանի ծա-
նօթ խումբին վրայ բաւ մ'աւելցնել և ըսել.
—Հասցիւղ Պօլոյ Հայոց Աթէնքն է՝ բազ-
մապատկեալ:

Աղքատ Հասցիւղն, իւր եկեղեցւոյն և իւր
դպրոցին գանձանակները լեցնելէ վատ, կ'ապ-
րեցնէ երեք ընկերական մարմիններ, որոնք
տաճարն ու վարժարանը՝ Բերաթեանի նման՝
հարկը թեւեթով կ'ընդգրկեն. և երբ փակեն
իրենց ձեռքերը, ձգելու համար է զայն՝ առ
հիւանդս և առ կարօտեալս: Հասցիւղի՝ յա-
տուկ կազմակերպական գրութիւն մ'է այս,
արդիւնք աղքատութեան, որպէս «Արեւելք»
ի ծանուց խմբադրապետը կը դիտէր: Բարե-
րա՛ր աղքատութիւն — կը դռնէ ևս ալ — որ
փառաւորը գրտանքներէ հեռացնելով թաղի
մ'երկտաւարդութիւնն՝ եկեղեցւոյն ու վար-
ժարանին կը մօտեցնէ զայն, եկեղեցւոյն ու
վարժարանին շուրջ կը հաւաքէ՝ յօժանգաւու-
թիւն թաղական խորհրդոյն ու Հոգաբարձու-
թեան: Որպէս հին դատական ժողովրդաց մէջ
կար, այն երեք օժանդակ ընկերութեանց
միութիւնը փորձառական դպրոց մը կը կազմէ
տոհմային գաւառաբարկութեան, ու սերմնարան
մը կ'ըլլայ մեր հանրային պաշտօնութեան:

Եւ որովհետեւ աղքատ Հասցիւղի երկտա-
ւարդութիւնն այս գաւառաբարկութիւնն ու-
նի, Հասցիւղի դպրոցն ալ այսօր այն առա-
ւելութիւնն ունի՝ զոր և ո՞չ թաղային վար-
ժարան մ'ունի: Մենք մեր վարժարանին պաշ-
տօնէից ամառթիւն ամառալիտուն կը վճա-
րենք, մինչև իսկ Մայրաքաղաքիս ամենէն հա-
րստութեան թաղերը՝ Գաղափաղ ու Բերա...: Հա-
ղիւղի եկեղեցւոյն ու դպրոցին հասցիւթ կը
բաւեն իրենց ծախսոց. մեր «պիւսակ»ն բաց
չունի. մեր թաղը պարտք չունի (բացի ան-
խորհուրդ մատակարարութեան մը հետեւա-
նօք դպրոցին ուսուցչաց քանի մ'ամաստականե-
րէն): Երբ մեր կալուածոց վարձքերու գան-
ձումն յապաղի, հոն է մեր Թաղական Խոր-
հրդոյ Ատենապետն. իւր սիրան և իւր քը-
տակն յաւէտ բաց են Հասցիւղի համար: Երբ
Հասցիւղի հեռուէն բարիք մը հասնի, յաճախ
եղիա Շահապալ Էփէնտիին թեւադրութեամբ
կամ միջոցուն է՝ երբ թաղային կնճիւռ մը լուծ-
ուի, եղիա Շահապալ Էփէնտիին ապեկցու-
թեամբն է. իսկ ի՞նչ բարի բան որ մեր թա-
ղին մէջ կատարուի, եղիա Շահապալ Էփէնտիին
կը վիրաւորուի՝ եթէ առանց իւր մասնակցու-
թեան կատարուի: Առաւօտուն արեւուն հետ
իւր վեց հարկը գործաւորաց գլխուն վրայ է.
Եւ մինչ իրիկուն ամեն տեղ է՝ արեւին պէս.

իր անձնական գործերուն, իր թաղին գործե-
րուն, իր բարեկամաց գործերուն համար հա-
ւատար եռանդեամբ ու հաւատար խղճամբ-
տութեամբ կ'աշխատի: Ահա այս մարդն է որ,
իրաւամբ քսանեւհինգ տարիներէ հետէ կը
վարէ դուռը այս Հասցիւղն, որ երբեք չնոր-
հակաւորեալն չը յայտնէր իւր Թաղական Խոր-
հրդոյ Ատենապետին, այլ կը սիրէ զայն: Եւ
Հասցիւղի սէրն եղիա Շահապալի համար իր
բոլոր հարստութեանն աւելի կ'արժէ: Ի՞նչ է
հարստութիւնն առանց սիրոյ: Սիրող ու սիր-
ուող մարդն է բուն հարստութիւն: Մեր՝ Հա-
ղիւղացո՞ւ գաւառանքն այս է: Հարուստ մը կը
սիրէ՞ իր բնասնիքն, իր թաղն, իր եկեղեցին,
կը յարգենք ու կը սիրենք մենք զայն: Եւ՝ մեր
այս գաւառանքով մեծ՝ կը մեծարուինք անոնց-
մէ՛կ, որոնք միմիայն հարստութեամբ չեն մեծ:
Երբ ազգային ամենամեծ բարերարներէն միւրն
Մկրտիչ Խատեան Էփէնտիին՝ այցելութիւն
տուի առաջին անգամ, մինչև տան դուռն
հետեւեցաւ ինձ. որովհետեւ Տէրութեան
բարձրատալիսն պաշտօնատարի մը ու հին ազ-
նուականի մը թո՛ւն էի, հինգ տղասուորով
մեծցած. ոչ անուշտ: Եւ իմ այդ տխուրու-
նեւուն — կամ միայն այդ տխուրանեւուն —
համար չէր որ Գաղափաղ բնակութեանս վեր-
ջին կիրակին՝ Վսեմաշուք Ունճեան Արիկ է-
ֆէնտին ալ զիս սեղանի հրաւիրեց, որոյ զու-
թը բազմեցուց ու մինչև տաղարանին դուռը
խոնարհեցաւ հետեւել ինձ:

Եւ եթէ Հասցիւղցին այս գաւառանքը չու-
նենար, եթէ աղքատ Հասցիւղ՝ բարոյական
այդ հարստութեանց տէր չըլլար, միթէ բոլոր
թաղերուն մէջն մեր թաղին նախընտրու-
թիւն կուտար հոգալիս ու գրեւ բարձրագոյն
Հայուհին, Տիկին Աննա Խատեան: «Թէպէտ
ես անձամբ Բերա եմ, բայց սրտով ու մտքով
Հասցիւղ եմ միշտ»: Ասի պաշտօնական յայ-
տարարութիւն մը չէ, Տեա՛րք: Ամիս նոր, ա-
պացոյց նոր կ'ընդունինք, թանձրացեալ ա-
պացոյց, Ս. Ներսիսեան աղջկանց վարժարա-
նի Խնամակալութեան անգագական նախա-
գահութիւն: Յունուարին գրտեղաններ յղեց
մեր մանկավարժային՝ զոր մասնաւորապէս կը
հախանաւորէ. փետր: արին՝ դաշնակ աղջկանց
վարժարանին. Մարտին՝ կարօտ աշակերտու-
եաց մէջ մէկ ձեռք հազուաւ. Ապրիլին ա-
ւարկաներ պիտի զրկէ մեր մանկավարժային
համար գարձեալ: Ու Մայիսին... ո՞հ, մեր
երախտաղիտութեան վարդը պիտի տանինք
խնկիլ առ չքնաղ մայրն Խատեանց, որ հոգե-
մայր կը հանդիսանայ Հասցիւղի դատակաց:
Խնկուհւոյ փափուկ ու բարձր դերն որով պի-
տի յանձնելնք, եթէ ոչ այն Ներսիսեան տա-
նուհայն որ ամենէն հեռանդուն և ամենէն
յարատեւ հոգածութիւնն ունի Ս. Ներսիսեան
վարժարանին վրայ. հաշակիկը Աղնուափայլ
Օրիորդ Գերեմիկուհի Գալուսի գէական:

Եւ բոլոր այդ նուէրներէն վատ, ամեն ա-
միս Ս. Ներսիսեան վարժարանի մեղուածան
Խնամակալութիւնն իւր մեծանձն նախադա-
հութիւնն զուժար մը կը ստանայ վարժարանին
այլեւալլ պիտայցն համար: Իսկ բուն վարժա-
րանին, վարժարանին շէնքին, վարժարանին
փերալնութեան համար երկու հարիւր յիսուն
սովի հաւաքած է գերապանցորդն դպրոցատէր
այդ Խատեանց գերապանին մեծանուն
մայրն:

Եւ այս պիտի ըլլայ մեր մեծ գործն, աղ-
նիւ Հասցիւղցիք: Պիտի վերաշինենք Ներսիս-
եան վարժարանը: Վաղուքն՝ պիտի ձեռն ի
գործ արկանենք: Փարէ պիտի ըլլայ այն, այլ

աղամանդէ պիտի համարուի սակայն, որովհետեւ մեր աղքատութեան մէջ պիտի չլինենք զայն: Ես իմ բաժինս կու տամ, յիսուն ոսկի: Մայրս ոչ եւս է. բոլոր ունեցածս բարոյական մօրս կուտամ: Բոլոր ունեցածս հինգ հարիւր ոսկիէն աւելի է. պահանջք երեք մեծատանց վրայ, զորս այժմ՝ երբ բեմէն վար իջնեմ՝ Եղիա Շահպաղ էֆէնտիին պիտի անուանեմ: Այդ հինգ հարիւր ոսկեայ պահանջքս — ի՞նչ գանձուի — կէսն Ներսիսեան վարժարանի վերաշինութեան պիտի յատկանայ դարձեալ: Իսկ միւս կէսն աղքատաց պիտի բաշխուի, աղքատաց հօրս ու մօրս ու եղբորս ի յիշատակ: Իսկ յիսուն ոսկին՝ զորմէ խօսեցայ՝ պատրաստ դրամ է, որոյ կէսը կը պատկանի Մկրտիչ էստեան էֆէնտիին. «Գրական և Իմաստասիրական Շարժում»-իս ըրած նուէրն է, զոր դու ստացիր ինչ որ անտեղի ներկայ պարագային մէջ՝ ինձ կ'արդիւրէի խրատենէ: Աշխատութեամբս ապրած եմ մինչեւ ցայսօր, աշխատութեամբս կ'ապրիմ այսօր, և աշխատութեամբս պիտի ապրիմ մինչեւ վերջինն իմ օր: Եւ ահա այդ պատճառաւ եմ ես Եղիա Տէմիրճիպաշեան: Եւ այն պատճառաւ՝ որ քառորդ դար մ'ամբողջ ապրիս ծառայած եմ անշահախնդիր կերպով: Եւ այն պատճառաւ՝ որ զպոլսեան երկնքս մինչեւ այս օրս գրեթէ անընդհատ դրած եմ, միշտ իմ սրտէս դնելով. ի՞նչ կ'ըսեմ, միշտ իմ սրտս իմ դրուածոցս մէջ՝ իմ ընթերցողացս առջեւ՝ դնելով պատաս պատաս, հաւաքումնին կամ աստուածածնայուն նման:

Ե.

Եւ իմ յախճատութեան վայրկեաններուս, ոչք յաճախ կը վերադառնան հոգւոյս, ինձ կը թուի թէ իրօք երկնապաշտի թուոն մըն եմ, այնքան բարձր կը սաւառնի երեւակոյտութիւնս: Դու միայն, իմա Հապիւղ, միշտ իմ աչացս մեծ կ'երեւիս: Իմ խանդավառ ու թէ՛ տառապեալ հոգւոյս առ Աստուած ամենին աւելի մօտեցած էակ, կը տեսնեմ Ամենակալն՝ զքեզ լսելու համար երկնքի վրայ խոնարհած, զի աղքատ ես դու, Հապիւղ: Հարստութիւն չը պիտի խնդրես երկնաւոր Հօրմէն, այլ օրհնութիւնն այն նոր յարկին վրայ՝ որոյ հիմնաքարն ես իմ ձեռքս պիտի դնեմ, յանուն Ներսիս հոգեւոր հօրս և յանուն Ներսիսեան այս սանուց — որոց հոգիներն յօրինելու համար փորձէ փորձ ու տառապանքէ տառապանք՝ ըստ բանաստեղծին՝ դարբնեց իմ հոգիս Աստուած:

ԵԼԻԱ ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

Ջ Բ Հ Ո Ր Ի Ն Ծ Ո Ւ Ր Ջ

ՏՊԱԿԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Տաք, անտանելի կերպով տաք ցորեկ մը: Չորս դին աչքդ առածին չափ զիւր դաշտագետին մը, — սակի մօրուքը արահուսմանքէ խուզուած և անհրապօր, — որուն աղտոտ-դեղին լերկութեանը վրայ արեւն իր տապահեց զօրը կը մագնէ, և ուրիշ կոխած անցած աստե՛ն՝ մարդ գէշ ամիլուած զէմբի մը վրայ ձեւքը քսելու զգայնութիւնը կուենայ: Հոտ էր իմ գացած այգիս, դաշտերուն մէջ փռուած կանանչ կոկիկ քառակուսիով մը որ իր ծառերուն և սրբերուն հետ մէկտեղ կը մնար հիմայ անշարժ ու լիկամ՝ ակրող տաքութեան տակ:

... Կը քալեմ ստուերոտ կակուղ գետինէ մը, պողկենաւէտ ծառերու քովիկէն, դաշտը սարմիրանալու տակերէն, ուրիշ ներս արեւը չէ համարձակած մտնել, երբեմն մարմինս ծալելով սրթատունկերուն չի քսուելու համար: Յանկարծ կը կենամ լայնբերան մեծ-զի հօրի մը առջեւ որ կը դառնայ ծանրադան-զաղ՝ վրայի ատամնածէւ կոշտ անխնայութեամբ, փայտի չոր ու անձուռնի ձախչ մը բարձրացընելով, որ լսելիքս կը վիրաւորէ:

Ձի մը, նիհար, ճգնած, աչքերը կապ, կը դարձունէ շարունակ այդ փայտակերտ տծեւ սարուածքը ջրանիւին, միշտ պտուղեղով հորին առանցքին շուրջ, յիմար բայց յատու եռանդէ մը ոգեւոր:

Երբեմն ազմուկը կը դադրի, ու կը տեսնեմ որ կանգ է աւեր ձին, ճարէ ինկած, հեւ ի հեւ, ներս քաշուած կողունքը ուռեցընելով խորունկ շնչառութեամբ մը: Այդ պարագային հայկեալ վայրկեան մը կը տեսէ. խաւարան մըն է որ կը շաշի յանկարծ՝ իր կաշիով անոր անձնիքը գրկելով: Եւ ահա հէգ անասունը կը քալէ նորէն՝ բոլորէի ճամբուն վրայէն դարձադարձ, ցնորհացելի միօրինակութեամբ մը որ դիտողին դիտու պայտ կուտայ, տաժանորէն քաշքշելով այդ մէջընդմէջ անխնայութեամբ թեւը ու իր տենդոտ խօլ ջանքին մէջ միշտ խորնջելով կերկրաձայն...:

* *

Դարձիւր ու դարձիւր, ինչ՞ո՞՞ տանջուող կենդանի. սրբան կը սիրեմ քեզի և սրբան շատ է՛ս եմ մեղքեցող քու վրայ, քանզի կ'զգամ, քեզի հետ կ'զգամ այդ տապառանքն ու այդ խղճտանգումները տարապարհակ: Դիտելով վազելը փրփրոտ թուքիլ՝ բերնէդ դուրս, դիտելով թորիլը քրտինքի բոլոր կաթիլներու ձակատի ի վար, չես գիտեր ինչ-պէ՛ս կը խշխշայ հոգիս: Լորձուքներդ ու քրտինքներդ, — աւելի՛ սերձախօս քան այն ջուրը որ տառապող մարդուն աչքէն կ'արտատորի, — երեւակայեղ կուտան ինձի քու բոլոր ցաւերդ զոր թաքուն կը պահես, որովհետեւ խօսիլ չունիս...:

Իրիկուն երբոր ըլլայ, ալ մինակ պարապ ստամբօղ մտիկ ընելով որ կը դադուայ անասու, գրեթէ չկամուցեմ որ ու ձանձրոյթով դունձի պիտի խոթեմ յարգով այն կէս մը լիք պարկին մէջ զոր ակրդ ԲԱՐՆԱՆԱՅԱՅ Է կախել միւր ի վար. փսն զի աստուծոյն ի վեր բերնիդ անցում լիամը վայն ի վրան բերած է կզակներդ ու ծամկեղք ցաւցուցած: Եւ առանց ակնարկ մը խօլ ժուռ ամեկու չորս կողմիդ տերեւէ փռուածքներուն վրայ, որոնց անուշ կանանչը պարտաստեմները կ'ամբէ, (է՛հ, օրն ի բուն ակնացուած աչքերուդ համար հրապոյրէ գուրկ եմ աստնը,) մայրամուտ արեւին հետ պիտի մանաւ բնակարանդ, վառ-ոյժ ու վառատակարեկ, գիշերուան մը հանդիս-տով պատրաստուելու վաղորդայնին որ հեռու չէ...:

* *

Պատկերին սպաւորութեանը տակ մտամ-փոփ, կը խորհէի որ իրմ շատ քիչ տարբերութիւնն ունէի ես՝ իմ ասորին պարտակա-նութեանցս մէջ:

Ճամբուն միօրինակութիւնը վրայ կը հասնի: Քիչիկ քիչիկ կ'սկսիմ պաղլի ու կասիլ ձանձրոյթէս. — Ձանձրոյթը, բարէ՛, խան-

ձող թոյն որ մէկէ՛ն իղձերուս դիւթական կանանչին վրայ կը կաթի, տժգոյնցնելով, պատրանքի փոխելով զայն...:

Եւ սակայն տենչերէս մտրակուած՝ կը վերսկսիմ իմ դարձգարձիկ չըջանա, այդ վայրապար տքնութեանս մէջ ուրիշ բան չընելով՝ բայց եթէ հառաչ մը հանել, ցաւազին կախչ մը սրտիս խորքերէն, աւելի թաւ քան այն ձախչը, զոր ջրանիւր կը հեծեծէր, ու աւելի սրտառու զքան այն վրնջիւնը զոր ձին կը խոր-դար իր խռչափողէն...:

Թ. ԼԵՅՈՒՆ

Չամբձա

ԳԱԽԱՌԱՅԻ ՈՍԿԵՐԻՉ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ ՄԸ

ՊԱՊՂ, ԶԱԽԱԿՂ ԵՆ ԹԱԼԸ

Պոլսոյ մէջ կան երեք Գալիական Մկրտիչներ. մին՝ Անդրիանուպոլսեցի ոսկերիչ-զընահատիչ, երկրորդը՝ տօնատըճի (ոսկերիչ), իսկ միւսը՝ որուն վրայ պիտի խօսինք, Ժամադործ, փորագրիչ և ոսկերիչ ի Պէյլէսթինէ:

Այս վերջինն է որ, իւր մշակած արուեստագիտական ճիւղին մէջ առաջնակարգ համբաւ կը վայելէ:

Թէեւ կ'ըսեն թէ՛ բանաստեղծին զաւակը բանաստեղծ չըլլար, սակայն արուեստագէտին զաւակը ու մինչեւ անգամ թողը արուեստագէտ եղած են: Ինչպէս, Գալիական աղագատոհմէ ծնած են հետզհետէ «Հէլարի-ֆէնտ» ոսկերիչներ, պապ, հայր, և որդի:

* *

Ծանօթ Մկրտիչ էֆէնտիս պապը՝ Մկրտիչ Գալիան միայն յայտնի է մեզ, որ անցեալ դարուն երեւելի գաքմաճի, քանդակագործ և փորագրիչ-ոսկերիչ էր Գայսէրի մէջ:

Իւր ձեռագործներն տարածուած են զըլ-խաւորաբար գաւառներու եկեղեցեաց և վանքերու մէջ:

Մասնաւորապէս կը յիշուին ի մէջ այլոց, Գայսէրի Ս. Կարապետի վանքը զըտնուած գեղակերտ արձաթեայ անօթները, Սկիհը, Սաչը, արձաթապատ Աւետարանը, կանթեղները, աշտանակները, եւս. ամենքն ալ չին գործէր, բայց ճարտար արտագրութիւններ, որոնք թարմութիւննին ու նրբութիւննին բնաւ չեն կորսնցուցած:

Նոյնպէս, չըջակայ գաւառաց եկեղեցիներուն շատին մէջ եղած արձաթեգէնները, Մկրտիչի ձեռակերտներն են:

Գացած էք Այնթն կէս Ժամ հեռու արեւելեան կողմը գտնուող Կամարակաղ գիւղի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, հոն կը տեսնէք համակ արձաթէ տապանակ մը, ոսկեզօծ արձաթ աղանի մը, քառաթեւ ձաճանչաւոր խաչեր, Ս. Ստեփաննոսի բոլորչի խաչ մասունք մը, արձաթ բուրվառներ որ 4-5 օխայ կը կշեն, արձաթ կանթեղներ, Զահեր, մարգարտապարզ և աղամանքակու եւ պիտիոպոսական խաչ, մարգարտացեալ սուրբ-ւարտներ, արձաթակու սաղաւարտներ, որոց ամէն մէկը՝ 6 ուկան հօխայ կուգան, և այլ արձաթապատ մասունքներ, պարկաւմ գաւազան մը՝ մշտեղերը ոսկիով բանուած, 12 հատ արձաթ թիկնոցով շապկներ(1): Ասոնց ա-

(1) Այս եկեղեցին ունի նաեւ 500 լիւրայէն աւելի արժող ասեղնագործեալ մեծ վարագոյր մը և 25-30 կանգուն երկայնութեամբ ու 5 կանգուն լայնութեամբ թանկագին

մենքն ալ՝ Տատ Ամիրայէն սկսեալ, Կիւլիւմ-
եան Ղազար Ամիրա, Աշնանեան Ամիրա, և
ուրիշ ամիրաներէն նուիրուած են, և որոց շա-
տերուն յիշատակարանները մաշուած ու սըր-
բուած ըլլալուն՝ յայտնի չեն այժմ բոլոր
նուիրատուաց անունները, նախայն ատենցմէ
ոմանց վրայ անուանց յիշատակութիւններ
կան, ինչպէս յիշեալ 12 արծաթակուռ թիկ-
նոցով շապիկներուն վրայ, Կիւլիւմեան Ղազար
ամիրային (2) անունը:

Այս ոսկերչական հրաշակերտները՝ Միւր-
տիչ-Գալիպային և իւր վարպետին ձեռակերտ-
ներն են:

Եթէ սովորութիւն ըլլար ձեռագործներու
վրայ հեղինակին անունը քանդակել, յայն-
ժամ զիւրաւ պիտի հասկցուէր, և մութի մէջ
պիտի չմտար ի Պաղտատ Աղա Միքայէլեանց
Աղա Մինասի տունը՝ գտնուած արծաթեայ
հրաշակերտին՝ որո՞ւ ձեռակերտ ըլլալը, ինչ-
պէս նաեւ Վիենտիոյ Ս. Ղազարու վանքը
պահուած հայատառ յիշատակարանով տոհ-
մային գեղակերտ արածեւ ոսկերչական նմանքն:

Չմոռնանք յայտնելու թէ Պաղտատի մէջ
գտնուող այդ չքնաղագիւտ ձեռագործին վրայ՝
«Հաւատով խոստովանիմ»-ի տունները փո-
րագրուած են ոսկի տառերով:

Եւ եթէ Պալիս ըլլային ասանք, թերեւս հին

գորդ մը, ոսկեթել բանուած փոքր վարա-
գոյրներ, են. ևն. ևն. ևն:

(2) Ղազար Կիւլիւմեան՝ ժամանակին ա-
ռաջնակարգ ամիրաներէն էր: Ինք թէեւ Պո-
լիս հաստատուած՝ չէ մոռցած սակայն չէն ու
սղայծառ արհնել Կամորակապի մէջ ունեցած
փառաւոր տունը:

Ղազար Ամիրայի պայազաան էր որ, երբ Իւս-
կիւտարի ձեռնարանը առաջին անգամ բացուե-
ցաւ, Կամարակապի երկու աշակերտաց նիւ-
թական արտադրանութիւնը ստանձնելով՝ ու-
ղեգրեց զանոնք:

Այդ աշակերտները, Տէրոյնեց պատուելի
ձեռք կրթուելէ վերջ, մին՝ քահանայ եղաւ
Տէր Կարապետ անուամբ, և միւսն՝ Ղազարոս,
երաժշտութեան հետեւեցաւ, բայց խեղճին
կեանքը շատ կարճատեւ եղաւ:

ԾԱՂԻԿԻ ԲԵՐԲՈՆԸ (11)

ՄԻՋՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԱՆՃԱՐԱԿԻՆ ՀԱՐՍՆԵՒՈՐՆԵՐԸ

ՆԱԽԱԽՆԱԲՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԸ

Պետօ, նշանածին տունէն գատուելէն ետ-
քը, շտիւռեցաւ քանի մը դուռ վեր, ցած կուկ
խրճիթի մը դուռնէն ներս մտաւ: Խորունկէն,
վիշտէ ու հիւանդութենէ մաշած կնկան մը
ձայն լսուեցաւ որ կըսէր:

—Դո՛ւն էս, գաւալիս, առ օր կանուխ տուն
դարձար, խնձ է:

Պատասխանելու տեղ՝ Պետօ մարը բաղուկ-
ներուն մէջ վերցուց սկսաւ պաղնել:

—Ա՛ս ինչ է, ըսաւ կինը, նորէն ձալու-
տած աչքերս կը վալենկոր, մի՛ պաղներ,
զաւա՛կըս, մի պաղներ, քիթդ պերանդ՝ կաղ-
տաւես, ա՛ր էր օր լուսնիայ էրէս հարս մը
առնէիր ա՛յ, մօրդ թոռմուտիւմ էրէսին տեղ
չտի շուփ անոր էրէսը պաղնէիր:

վարպետները գնահատելին կամ գիտնային այդ
գործերը, և Միւրտչի կամ անոր նման վար-
պետներու անուններն ի կորուստ չի մասնուէ-
ին, ինչպէս պիտի ըլլար Միւրտչի-Գալիպայինը,
եթէ հէզարիֆէնտ յաջորդներ թողելու չաշ-
խատէր, և իր օրդւոյն իր արհեստին սովորե-
ցուիլը չի կտակէր արտաուռէ եղանակաւ մը:

Միւրտչի-Գալիպա՝ ընտիր բարեմասնութիւն-
ներով օժտեալ արուեստագէտի համբաւ վա-
յելած ու փայլած տունն կը հիւանդանայ:

Իւր Կարապետ զաւակն՝ այն միջոցին հա-
զիւ տառն երեք տարին թեւակոխած էր:

Ուստա-Միւրտչի՝ բոլոր իւր աշակերտները
ու արհեստակիցները կը հրաւիրէ, և իւր վախ-
ճանէն 40 օր առաջ՝ անոնց կը յայտնէ թէ՝
ինքը պիտի մեռնի քառասուն օրէն: Ուստի,
իւր Կարապետ զաւակին համար կը յանձնա-
րարէ, ըսելով թէ՝ «Ես ինչպէս որ արհեստ
աննախաձեռնարար ձեզի սովորեցուցի, կը խնդ-
րեմ որ դուք ալ մի և նոյն ոգով վարուիք, և
խնամք տանիք Կարապետիկիս՝ ոսկերչական
արհեստը սովորեցնելու համար»:

Եւ բազմակիսեաց մէջէն մէկը ոտքի հանե-
լով, զաւակին կը հրամայէ որ՝ անոր ձեռ-
քը համբուրէ, և այսպէս, այդ ոսկերիչ ար-
հեստաւորին՝ Կարապետիկին վարպետ կար-
գուած լինելը կը յայտնէ:

Այս կտակը ընելէն յետոյ. Միւրտչի-Գալ-
իպ, բոլոր գործերը կը կարգադրէ ու կամ-
փափէ:

Ու երբ նախադիտեալ քառասուն օրերը
կը լրանան, այդ վերջին օրերը՝ դարձեալ
կանչել կուտայ վերջիլեալ մարդիկը, և կը
զեկուցանէ թէ՝ նոյն օրը ժամը 12 ին 25
վայրկեան անցած պիտի մեռնի, ուստի աշ-
խարհիս վրայ մէկ գիշեր միայն հիւր է: Եւ
հոգին աւանդելու մօտ կը խնդրէ իրենե-
րէն, որ անկողինը գէշ ի Արեւելք դարձը-
նեն, ու երբ կը դարձնեն ինքն ալ անկող-
նոյն վրայ կը տարածուի և կ'աւանդէ հոգին
Գայսիքի տանը մէջ:

Երբ ներկայը ժամացոյցը կը նային, դար-
մացմամբ կը տեսնեն որ ժամը 12ը 25 վայր-
կեան անցած էր ձիւտ:

Պարագայ մը՝ որ ցարդ կը յիշուի աւան-

Բայց Պետօն մարը կը սխալէր առ անգամ,
լացողը իր տղան էր և մութ ունիւր աչքերը պըղ-
տոր ըլլալուն համար գաւակին լացը չէր տե-
սեր:

—Մարի՛կ, ըսաւ, Պետօ, քեզ քիչ տե-
նէն կեսուր պիտի ընեմ:

—Կըսես, կըսես, առ կըսես:

—Է՛կը տեսնա՛ս:

—Ո՛ր է, Աստուած ծանկիւղ լսէ:

—Հէ՛մ քեզ տեսնամ, հարսիդ մայրը
թեւիլդ պիլէ, սաքիլդ տակը առ, ծեծէ, սառ-
կըցուր, ի՛նչ կուգիս բրէ, անանկ հարս:

—Վոյ Աստուած չընէ, օրդտի, անանկ
կէսուրը կէս օրերու հանդիպի. մինակ օր իս
չի լացնես, առ ծախուլդին մէջ մի մինակ էմ,
հոս Գոհարէն ուրիշ է կող կացող չի կայ, տա-
նըս անկէ ուրիշ մարդ չի խօթես:

—Առ ի՛նչ է, ինչէն հարցուցիր:

—Ի՛նչ գիտնամ, աղա, Ելլոյ սկրաղդ ու-
րիշ մը սկրած ըլլայ նէ, անկիւս քու մօրդ
մէջ պաղնայ կուտայ:

—Քա մարի՛կ, էս քեզ օտարին աղջկան
հետ կը փոխե՛մ, տարիքէս ինք ամիս է վէլ
հեալ էմ անցուցեր: Ես ևս կնիկէս առաջ
պիտոր մեռնիմ, ես կնիկս ինէ առաջ պի-

ղարար իրենց տոհմին մէջ Միւրտչի Գալիպայի
մասին:

* * *

Գանք այժմ որբացեալ Կարապետիկին:

Տակաւին տասներեքամեայ, արհեստի
սկսաւ, և յանձնարարեալ Գայսիքի ոսկերիչ
վարպետին հովանաւորութեանը տակ արհես-
տը կատարելագործ ելավ՝ վարպետ ելաւ: Գայ-
սիքի մէջ ամուսնացաւ և զաւակաց տէր ե-
ղաւ, որոց անդրանիկին անունն էր, ըստ մեր
տոհմային սովորութեան, հօրը անունը՝ Մը-
կըրտիչ:

Յետոյ սկսաւ ճամբարդութիւն մը ընել,
հանձարը աւելի մշակելու, սրելու, և իւր հօ-
րը գործերը տեսնելու համար:

Գնաց Արարիա, Երուսաղէմ, Մալթա,
վերջապէս նորէն Պոլիս հանդիպելով՝ ժամա-
նակ մը գնաց Տրապիզոն հաստատուեցաւ իւր
Միւրտչի զաւակին հետ:

Աշտարակեցի Ներսէս Ե. Կաթողիկոսը
երբ վաղարշապատի ընդարձակ լիճը շինել
կուտար, կը լսէ Տրապիզոն գտնուող ճար-
տար արհեստաւորին համբաւը, որ կը հա-
կընար միանդամայն ճարտարապետութենէ
ու զայն իջմամբին հրաւիրելու համար՝ ի
Տրապիզոն իւր մտերիմին՝ Մամիկոնեան Կարա-
պետ աղային մասնաւոր նամակ կը դրէ:

Հաճի Կարապետ աղան՝ ոչ միայն նշանա-
ւոր ոսկերիչ - գաւրմաճի եղած էր, այլ և ինք-
նօղնութեամբ ժամագործութիւն ալ ուսած:

Ուստա-Կարապետ՝ իւր անդրանկածին
պայապատին հետ Տրապիզոնէն մեկնեցաւ և
1851ին Ախլցխա գնաց, ուր ոչ միայն ոս-
կերչութեամբ ժամանակը կ'անցնէր, այլեւ
զուարթ և սրախ ժամերուն մէջ բնական
տաղերգու կը դառնար, և «Լիսանիօ ծած-
կանուան տակ թրքարարաւ շատ մը բանա-
տեղծութիւններ կը քերթէր:

Ա. Յ. ԱՅԼԱԶԵԱՆ

(ԴժՎԱՆՈՒԹԵԱՆ)

ԾԵՐՈՒԿՆԵՐ

Ծեր կայրը, սենեկին անկիւնը, բազմոցին
վրայ ծաղկած, իր ջութակը կը դարնէր. առ-
տին, երիտասարդը, ակնուն վրայ նստած իր

տոր մեռնի, հետո չէր, նորէն հետո պի-
տոր չըլլայ: Մինչեւ առ տարիքս քեզի հետ
էմ մենծցեր, մինչեւ օր մեռնիս, էս քենէ
գատուելիք չունիմ:

—Աղւո՛ր է, Պետիկ, տանելիք աղջիկդ,
աղւո՛ր է:

—Գոհարին ի՛նչ կըսես:

—Տեսա՛ր մի ես, հարս ըսածդ ալ անանկ
կըլլայ, ընող բլրոյ:

—Է՛ մարիկ, առ Գոհարը քեզի հարս բե-
րեմ նէ ինտո՛ր կըլլայ:

—Աստուած ծանկիւղ լսէ:

—Ինչո՞ւ, չէս հաւատարմարիկ. խօսք կապ
տար բի, չի տարիք, նշան խրկեցի, կիսես,
նորէն չէս հաւատար:

—Տղա՛յ, լայն լայն աչքերս փառեցան,
առ աղկաւթիւնը ինձի ինտո՛ր պիտի ըլլայ.
հաւատարմ չի դար: Հէ՛մ մեզի նայելով անոնք
հարուստ չեն: Ետնիկս գիս մինակ օր ձգէս
սրտիս ցաւէն կը մեռնիմ աղկիս:

—Խեղճ կնիկ, է՛ս, քեզ մինակ է՛մ, ար-
ղայ մը մօր օրհնէրը չառնէ նէ խեղ կուզայ
դըլիր:

—Էս ի՛նչ կ'իտնամ, աղա, քեզ կը բամ-
բաւեն կոր, կը կիճովիտա կը կիճովիտա, էլին

« քանոն » ին վրայ կը խաղար՝ զայն ծունդե-
րովը վերցունելով : Ես , երկտասարդ մը և եր-
կուս կիներ , մին դեռ թաղմ , միւսը ծերունի
մտիկ կընէինք արեւելեան եղանակին , զոր
« քանոն » ին ու ջութակը կը հնչեցնէին : Ծե-
րին աջին մէջ աղեղը տենդոտ ելեւէջներով ,
տենդոտ ճօճոճներով կը սահէր թելերուն
վրայէն , և ձայնը որ կը քակուէր , կը թռչէր
անոնցմէ : Հառաչ մըն էր ներդաշնակ ու վը-
տազին : Նուագը , Նէհապէնտ մը , ինծի եւ-
թաղելու համար վիշտի վիճ մը իր ալիքնե-
րուն մէջ , որոնք ծերին ջութակին վրայ կը
գալարուէին ու կը ծփային , և որք « քանո-
ն » ին վրայ կաթկելէր կ'ըլլային , վճիտ ջութի
կաթկելէր , թափթփաղ , ինկող , սպառաժնե-
րու վրայ քարավաղներու կալլակները , քաղցր
դաշնակութեամբ մը գեղուն :

Կազը , լրտիկ , կը նայէր մեր խմբակին որ
կըրտակարանին շուրջ լողորտած կը նուագէր ու
մտիկ կ'ընէր : Երբեմն զիշերուան հովը կու-
գար պատահանները կը ցնցէր ու կը հեռա-
նար . . . :

Յանկարծ ծերն ու տղան սկսան երգել ,
միանգամայն նուագելով , երգ մը ուժղին ,
երկարածգուած :

Ծերունին կ'աղաղակէր , ցաւազին և ուժեղ
ձայնով մը որ լուսնիւնը կը պատուէր , և ար-
զան կ'երգէր թաւ ու հանդարտ ձայնով մը որ
խորունկէն կուգար : Եւ նուագին ստիւգնե-
րուն ու ծփումներուն հետ խառնուած՝ այս
երգը վայրի տանականութեան բիրտ ու կորո-
վի դաշնակութիւն մը կը կազմէր :

Ծերին լայն բերանը կը բացուէր , բալի
դոյն , մոխրադոյն , խոռագած պէխերուն ու
մօրուքին մէջէն , որուն զարարած թելերը
ջութակին այրած փորին վրայ կը սողային .
քարայր մը , այդ բերանը , որուն բացուածքէն
անծանօթ ու երկար ատեն ծածկուած , թաղ-
ուած եղիւրդութիւն մըն էր որ կը ժայթքէր
կարծես , քարայրէ մը , վիճ մը գալուն հա-
մար սարսափօրէն սոսկալի . . . :

Դէմքը , հին , կաշեգոյն , ցաւազին կըծ-
կումներով կը կերպարանախախտէր . յոնքերը
վշտաբեկ կ'ընէին մը կը յաղնէին , այսերուն
ծաղկերը փորուելով կը միմնային ու կը ցա-
ւէին կարծես , և գլուխը կը տատանէր , մար-

դուն ի վար կը կախուիս էգէր :

— Կազը կարգուի՞մ տէ : միայն ծամոյները
կը պաղանձին կերթայ :

— Աստուած , ծանկիւ լսէ : ան տալն էս
այ տղուն միւրով լի տեսած , աչքերս որ մը
առաջ կը կոցեմ , մարդուկիս քովը կ'ընծամ կը
հանդիմ :

— Քա՛նոն , կերթա՛ս կոր : անանկ արտո-
յանքով դարձ չունիմ , կեցի նայինք թաւներդ
մեծցուր , թաղ ճիւղորն մարդ ըլլան , ետքը :

— Կազ , օրդ տի , անո՛ւն անո՛ւն Պետրոսը ,
դուն կըսես իմ աչքերդ արցունք կը լեցնես ,
աճապա ան օրերը պիտոյ տեսնամ : Էս ալ
թաւան տէր պիտոյ ըլլամ : Ա՛խ , մի բեր ,
ինչուան տա օր լաղով անցուցեր էմ , քեռն
գատ աշխարհ մէջ մարդ մարդ տանք չունիմ ,
բեկ ալ էրկուքը մէյրը կըլտէ կը հանեն , խոմ-
ցընել կը տանին , տա պըտալտիկ կուլտին ալ
կըլտուս կուտց անապատին ալս միս միմա-
կութիւն կը պերէ , մի՛ բեր , օրդ տի կը տես-
նաս օր : մարիկդ կը լայնես կոր :

— Ա՛խ , մարիկ , բա՛ւ Պետո , տա իրիկուն
խոմճիս ետքի օրը ըլլայ անո՛ւն , անո՛ւն , մո-
րիկ , քա՛ն կուտց անապատդ չէն ծաղկանոց
պիտոյ տեսնեմ , չէ՛ նէ էս քա՛ն դաւակի :

մինը կը շարժէր , անկանոն , առաջ ու ետ ,
մինչ լայն պատառը զոր լամբարը կը նետէր
անոր ճաղատ ու քրտնաթոր գանկին՝ կը շար-
ժէր հան , ինչպէս պղնձեայ սաղաւորտի մը
վրայ :

Ծերունի . . . : Իր խոռագային կոկորդին խա-
ւարին անծանօթութիւններէն , կաշիէ սար-
սաղակին կերպարանին բիրտ ճեղքերուն ետե-
ւէն . — հրաբուխի մը գողգողացող կողերուն
ահաւոր պատառուածքները , — ու հինաւոր
կաթկելին սարսաղին , գայրադին ալիքնե-
րուն մէջէն ի՛նչ կը պոռար ծերունայն ալե-
կոծ հոգին . . . :

Կը թուէր թէ , վիշտը , որուն մասշտա-
թիւնը կը ծածանէր արեւելեան նուագին մէջ ,
տարտամ , բայց ապահով՝ այդ վիշտ ա՛լ ծերինն
էր , կոյր ծերինը միայն , բայց լայնցած , միմն-
ցած , հսկայացած՝ զոր կերպէր ան , հիմա
խղճալի ցատուով , անհամբեր , յախուռն ,
անդադնապահ :

Կարծես թէ Աստուծոյ նետուած աղաչող ,
հեծող , բողբող հառաջանք մըն էր իր երգը ,
յաւիտեանական զիշերի մը մէջ հաղած իր աչ-
քերուն կեանքը խնդրող , լոյսը , անմատոյց ,
անստանալի լոյսը ուզող , տիեզերքին ամբա-
ժալիւր , գէթ չ'ի՞մք նուրբ , լուսնային , թե-
րեւս կաթիլ մը լոյս միայն . . . :

Ո՞վ պիտի կրնայ թարգմանել հառաջանքն
այեւոր մարդու մը , որ կեանքը կ'ապրի ա-
ռանց զայն տեսնելու , որ տիեզերքէն կանցնի
առանց չափելու իր օգոսմելի էութիւնը , ա-
նոր անողորմ անըմանելիութեան հետ , որ
երբ երկտասարդ էր , սիրեց առանց աչքեր
ունենալու , որոնց ծիածանը կարենար հրե-
հել երանութեւ տառապանքին արշալոյս տային
կրակով , որ ծովուն վրայէն կանցնի ու շի-
կնար միւրեւել յիմարական նայուածք մը
այդ երազէ անդունդին ալիքերուն մէջ . . .
— որ երկինքին տակ կը քալէ , անոր մէջ ծա-
ւաղող կուտական արշաղանքներուն անտեղեակ ,
անոր գիշերին խաժաղեղ ամբաւութեան , ար-
ցունքէ տառապանքն և անո՛ւրջ լուսնային ,
պապարանքի՝ ստուգներուն և յոյսէ միգտմա-
նքուն հեռանցիլ երջանկութիւնը չափանելով
բնութիւն . . . : Ո՞վ պիտի կրնայ թարգմանել
հառաջանքը ծերին , որ գիտէ՝ թէ տիեզերքին

հարապատու թող չըլլամ :

— Տղա , Պալատի Զուպուխճի Կարապե-
տը էտիվէդ մարդ է խրկեր , էլ կնա , ներսի-
դիտցա անանկ կուգայ կոր օր , ասոր մէջ Աս-
տուծոյ մատը կայ , հէ՛մ , տա գիշերը ընէ ու-
ղեր է , Աստուած պանդը գործը յաջող ,
ճամբադ պայ ընէ :

ԶՈՒՊԱԽՅԱԿ ԿԱՐԱՊԵՏԸ

Աս Կարապետ տղան , Երկուքը մէյրը Պե-
տին նուր նստած Պալատին Օրթաղեղ կեր-
թար ետեւիկի չուպուխ զնեւու ժամուն փո-
ղոցի չուպուխճի Գասապար աղային տունէն ,
տա մարդուն հայրը , այն տունն ետեւի մշա-
կելու արուեստը կատարելագործեր էր , և իր
գալանիքը մարդ չէր զխտեր , աս երեսն մը-
շախող և ծախող բեռներին կապեր էին , ու
ան տունի էանափ զնեւներէն կը սեպուէ-
ին . ու տաի չուպուխճի Կարապետ , ունեւոր
մարդ ըլլալով և էանափին ու ամիրաներուն
մէջ տեղն ալ ան տունն քիչ մը բայց ըլլալուն
երբ լսեց թէ Մըկրին տէր կեցող կայ , ինքն
ալ Պէտին վրայ ձեռք դրաւ :

Գէ՛մ բիբ չպիտի ունենայ յաւիտեան , որուն
անգութ հոտոտելիքը արդէն կ'զգայ նամէտ
արտաշնչութիւնը գերեզմանին , և որ սակայն ,
գուցէ դեռ անտեսանելի արեւելքի մը աղօտ
ու նենգաւոր յոյսը ունի . . . :

Եւ իր շարժումները , խե՛նդ , իր կծկում-
ները , իր ճպտուն տենդազին , փայրադ հար-
ուածները , իր ծերունիկ՝ աղաղակներով , ճը-
ւընդլաններով արցունքով լեցուն խոռագաւոր
ներդաշնակութիւնը՝ կը վերացնէին զայն ,
վե՛հ պատկեր մը կ'ընէին , քանզի , ծերին մէջ
արեւելեան անարուեստ նախնական երաժըշ-
տութեան գերադոյն կատարելութիւնը պատ-
կերէլ տակի՝ վայրի ու սրբազան կիրքի մը
մաշլլ անձնաւորութիւնը կը գծէին :

Ծերունի կինը , որ կրակարանին առջեւ գե-
տինը նստած էր , շուքին մէջ , իր խղճմած ,
պղտիկ գէ՛մքին միամիտ հանդարտութեամբ ,
կը քննար . . . :

Նուագող կոյրին ահեղ տաւեր , խորհրդ-
գով ու դաշնակութեամբ առլի գառանցանքը
ցաւատանջ կը շարունակէր հնչել , պոռալ ,
կատաղած ջութակին հառաջանքներուն հետ ,
անոնցմէ մեղմուելով , անոնց խառնուելով , և
յաճախ նուաճելով գոնոնք , այս անբացատ-
րելի թուիչ , տակի խորունկ քան զառամ
կաշիկի մը ստուերամած և հառաչալի տա-
տանումը գիշերի հովին գէ՛մ , կ'օրօրէր ու կը
քննանէր խեղճ պղտիկ պատառ , կրակա-
րանին առջեւ , շուքին մէջ ծալլած նստած
անշարժ , անչըչուկ . . . :

S · ՉՐԱՔԱՆ

ՕՐ ՄԷ ՊԱՂՁԷՃԻՔ

Ի՞նչպէս կուզէք որ սկսիմ պարտիկ ուղեւո-
րութեանս ապաւորութիւնը , « Տաղիս թէ . . . »
ո՞վ , թէ « չուգենաւ » , ժամը . . . հրաժեշտ կու-
տար . . . » ով՝ չէ . այդ խիտ շատ կրկնուած
ձանձրացող ցիւճեւերով չպիտի սկսիմ . պարզ
սպաւորութիւն մը պէտք է առանց սեթեւե-
թի արտայայտուի :

Կիրակի օր ՊաղՁճիք մտայ . պարտկոյններն
հակառակ ժամանակէ մը ի վեր սիրող երաշ-
տութեան , տակաւին կը պահէին իրենց կա-
նանչը , ամայութիւնը ճամբաներու մէջ ամե-

Արդէն քա՛նի քա՛նի անդամներ Պալատին
Օրթաղիւղ , Օրթաղիւղէն Պալատ չուպուխ
տանէլ բերելու համար եկած դացած ժամա-
նակ , ճամբուն երկայնութեան ձանձրոյթը
ցրուելու համար , Պետին լուսնիւնը խոյր ,
անոր սիրտը բանալ տուեր և Գոհարը սիրելը
իմացեր էր և որովհետեւ ինքն ալ սրտին մէջ
սիրած մը ունէր՝ իր նաւաւորին շատ կը հա-
մակէր ու անոր ամուսնութիւնը գիւրացնե-
լով կը կարծէր թէ իր գէ՛մ եղած խնամեկան
գիւտարութիւնները հարկած պիտի ըլլայ , ին-
չու որ իր ամուսնութիւնը յետաձգողը դառ-
նալու տաղանդը չէր , այլ այն տունի աղ-
ջիկներու քիչ մը նայլը ըլլալը . սոյն տունն
ամեն բանէ տաճ , ցեղ աղջիկ կը փնտռէին և
հարապատ մօր կաթ ծըծած ըլլալը կամ չըլ-
լալը ամուսնութեան յարմար կամ անյարմար
ընելու կական պայմանն էր : Խեղճ չուպուխ-
ճի , իր ամենիքը աղջկան երեսը չէր տեսած ,
երբ որ մայրը քոյրը աղջկանս գային՝ աղ-
ջիկը՝ պարտկոյնի խոփու խորուստին քովի
տունը փախտցին , — հոս անանկ աղջիկ մաղ-
ջիկ չիկայ , ձեզի սխալ թարգմի տաւեր են ,
մարիկ :

(Ծաղիկ)

ժամանակէ աւելի զգալի էր այդ օր, և ես կը փորձուէի կարծել թէ, իրա՞ն Պաղչէճիքցիք աշխատութեան ժամերը քնանալու յատկացուցեր էին՝ արդարացնելու համար տեղական թերթի մը վերջերս հրատարակած մէկ քանի գիտողութիւնները, ոչոնք յաջորդ օրն իսկ հերքուելու առաւելութենէն զատ բանի մը չի ծառայեցին: Կարծիքս չուսող ու զգուհեցաւ սակայն երբ հապիւ թէ զիւղին մօտեցայ, տեսայ որ ամբողջ գիւղն արդէն սաքի վրայ էր իր կիրակիի արդուգարգում:

Եկեղեցիէն անմիջապէս ետքը՝ սկսայ այցելել թիւններս, ազգականներէս սկսեալ մինչեւ մտցուած բարեկամներս, ոչոնց «բարի եկաք» ին հապիւ ժամանակ ունեցայ, «մնաք բարով, վաղը պիտե՛րթամ», ըսելու գրեթէ սկիւնայ:

Հայրենակիցներուս աշխատատեղութեան վրայ մանկական ժամանակներէ ի վեր ունեցած համարումս չեղծելու համար հետաքրքիր եղայ գիտնալու թէ՛ ո՞ր ստորձան ճամբարութիւն կրնար ունենալ Պաղայ օրաթերթի մը գրած ու հերքած նամակը՝ որ թէեւ աննշան, սակայն աման մը մնաւելու կարող ճանճի մը թեւերը կ'առնէր:

Իրաւ է որ, Պաղչէճիքցի կիները կարեւոր դեր մը ունին տեղական աշխատութեանց մէջ, սակայն բնաւ չպիտի հանդուրժէի երբ ըսէին թէ՛ էրիկ-մարդիկ կը խորհան, երբ կիները միջնադին գործի կ'սկսին հոն, ինչպէս չպիտի հանդուրժէի երբ պնդէին թէ Պաղչէճիքցիները իրենց կիներն ու աղջիկները Պաղիս կը գրկեն անոնց քրտինքի վարձքէն օգուտ քաղելու: Գիւղերուն մէջ, ամեն տեղ ընդհանրապէս, գեղեցիկ սեւը աշխատութիւնը հաւատարապէս կը բաժնէ «ստիւն սեւին» հետ — «ստիւն» բառը, գիւղերու համար մանաւանդ, աւելի յարմար է «ագեղ» բառին — և Պաղչէճիքցին չէր կրնար բացառութիւն մը կողմէ: Պաղիս, իր լայն շրջանակին մէջ ունի ամեն գիւղէ կիներ ու աղջիկներ որոնք բարեկեցիկ վիճակի մը նախանձախնդիրներն են: Պաղչէճիքցին ալ կրնայ ժամանակ մը կիներ ու աղջիկներ գրկած ըլլալ Պաղիս, բայց ո՞վ կրնայ պնդել թէ, ափ մը ներկը կրնայ ծով մը դուռնադրել:

Խօսիմք քիչ մըն ալ իր կրթական շարժումին վրայ:

Պաղչէճիքցին — առանց մոռնալու ըսել թէ գիւղացի մըն է վերջնապէս — նախանձեղի գիրք մը ունի իր կրթական շարժումին մէջ, իր սեպհական հոյակապ վարժարանէն զատ, Բողոքականներն ու Կաթողիկոսներն ալ ունին իրենց վարժարանները և ստոնք իրաւունք կուտան ինծի «ամենամեծ» բառը կցել Պաղչէճիքին, որ իրօք ամենամեծ գիւղ մըն է:

Դէպքեր կան որ, երբեմն հետուէն հետու անուղղակի կերպով բարիք յառաջ կը բերեն. Գատը — քէօյլ մէջ երբ քանի մը տարի առաջ — խնայողութեան համար — անօրէնի պաշտօնը կը ջնջուէր ու տեղական թերթ մը կ'ենէր հոգաբարձութիւնները կը հրաւիրէր անօրէնութեան պաշտօնը խաղառ ջնջելու մեր բոլոր վարժարաններէն, անդին Պաղչէճիքցին անտարբեր այս անցուղարձին, Արամեան վարժարանի նախկին անօրէնը առանց ժամանակ կորսնցնելու կը տանէր իր վարժարանին գլուխ անցնելու, ջրելով միեւնոյն ժամանակ թէ «Մարգարէն իր գաւառին մէջ յարգ չ'ունի» իրեն համար չէր ըսուած:

Պաղչէճիք չէր կրնար ունենալ Ծաղեանէ տեղի յարմար անօրէն մը՝ որ գիտնար տե-

ղական պէտքերը, գիտնար պէտք եղածին պէս պատրաստել իր խնամոց յանձնուած մանուկներն ու երիտասարդները ու գիտնար վերջնապէս հանել գիւղին ու երկրին օգտակար մարդը:

Ողջամտութեան այս փայլուն ազդեցութիւնը չէր տար Պաղչէճիքցին. իր վարժարանը գիւղին հասուցած հմուտ երիտասարդներով կառավարուած է միշտ և իր հիմնական քառուղիքը Տ. Կարապետ Վ. Մաղլումեան՝ աղիւ, ուսեալ և բաղմահմուտ եկեղեցական մը, Պաղչէճիքցի է դարձեալ:

Եղիան շատ բաներ պիտի գրէր այս գիւղին վրայ, և ես չեմ գեղեւէր ըսել թէ՛ թերեւս Հատգիւղն այնչափ չգտնէր, եթէ տեսած ըլլար Պաղչէճիքը:

Գաղտնի վիճակը, արդարեւ շատ նախանձեղի է հիմա, լսեցի որ շրջակայ գիւղերէն շատ մը երիտասարդներ Պաղչէճիքի վարժարանին աշակերտ արձանագրուելու են, և գաղտնի Հոգաբարձութիւնը կը բանակցի գիւղացիներ տեղ մը հայթայթել անոնց, մինչեւ որ վարժարանը գիւղերովի ալ ունենայ:

Ծաղեանի անօրէնութեան շրջանը՝ շատ ու շատ արդիւնաւոր եղած է գիւղին համար. անօրէնը շատ լաւ գիտէ տեղական պէտքերը և կը ջանայ ամեն կերպով տեղական ու դրական մարդը պատրաստել: Իմացայ որ վերջերս անօրէնը նորութիւն մըն ալ մտցուցեր է գիւղին մէջ, կիրակի օրեր վարժարանի աշակերտները գաղտնի կ'երթան ու բարոյախօսութեան դասեր կ'առնեն մէկ երկու ժամ:

Հապա աշակերտութիւնը: — Կը կարծէք որ Պաղչէճիքցիք բոլորովին անպէս կը տեսնեն աղաքայ մայրերու պատրաստութեան խնդիրը, շատ անապատ կարծիք մը պիտի ըլլար ստիկա, ու բառին բուն նշանակութեամբ գէշ աղաւորութիւն մը պիտի թողար: Կրթական շարժումին մէջ աղջիկները կը հաւատարմորդուեն երիտասարդներու ծանրացուցած նժարը, և վերջին քննութեանց առթիւ կատարուած փորձ մը լաւ դատարար մը կուտայ գրական աղջիկներու պատրաստութեան եղանակին վրայ: Ես մը աղջիկներ վերջերս ի ներկայութեան իրենց ծնողաց և գիւղացիներու հոգաւորութեան մը, ձեւագիրութեան ու կարի փորձեր ըրեր են, որոնց մէջ գնահատութեան արժանացիր են մանաւանդ Օր. Աղաւնի Բէյ-յիւեան և Օր. Սիրանյոյ Տ. Գրիգորեան:

Յ. Մ. Ա

Ա. Ռ. Ո. Ղ. Զ. Ա. Պ. Ա. Հ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Երբ Որ ՀԱՅԵՆ:

Ճաշեցէք միշտ, և թէ կարելի է, գուարթ մարդոց հետ: Խնդալն իր բնազդական պարզ շարժում մը կը նկատուի միշտ. սխալ է այս. ամենակարեւոր պաշտօններէն մէկը կը կազմէ այն, ոչ թէ միայն միտքերը բարձրացնելով՝ այլ և ջիւղերը պնդելով, մաղձն իր րայ վանելով, արեւուն կենդանացուցիչ շրջան մը հաստատելով և մարտնչութեան օգնելով. ուրեմն գուարթութիւն պահեցէք միշտ ձեր սեղանին վրայ: Սեղան մի՛ նստիք երբեք երբ բարեկացած էք. այն միջոցին, ի՞նչ որ ուտէք լաւ չի ուրիճեղ, և ձեր մարտնչութիւնը կը խանգարի, սպասեցէք ձեր արեւուն կատարեալ հանդարտութեան: Սեղանի վրայ զգուշացէք ամեն գլուխ գլուխ վիճաբանութիւններէ և բանակութեան: Երբ օրինակի համար, կին մը, որ նոյն վայր-

կեանք կրնարէ իր ամուսնոյն և զաւակաց հետ վէճ մը յարուցանելու՝ մաղձալից կ'ընէ զանոնք և իր անձն իսկ կը նախապատրաստէ ընարգային հիւանդութեան մը: Վաղեմի հեղինակ մը ըսած է թէ՛ վիճաբանութիւնը ճաշի ժամանակ տ'յն ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ ստամոքսին վրայ, ի՞նչ որ ստեղծալից կծիկ մը պիտի ընէր եթէ կըլտած ըլլար:

Ճաշէն անմիջապէս ետքը աշխատանքը կը խանգարէ մարտնչութիւնը: Եստեւ հակառակ կարծիք ունին և կը սխալին, զի մարտնչութեան կարեւոր պաշտօնի կատարումն, հանգիստ կը պահանջէ: Տեսէ՛ք անասունները, ուտելէ վերջ անմիջապէս կը պառկին և բընազդումն է միշտ որ կը վարէ զանոնք իրենց հարկաւոր եղածը կատարելու: Եւ սակայն թող չհասկցուի որ անոնց պէս մենք ալ պառկելու ենք, հապա նմանիլ անոնց՝ սեղանին ելնելէ ետեւ գոնէ երեք քառուրդ կամ ժամ մը հանգիստ առնելով, հետո գրական կամ որ և է աշխատութեան: Մարդանքը ճաշէն յառաջ մանաւանդ շատ ու շատ յարմարապէս է ախորժակը գրգռելու, բայց կը կրկնեմ թէ պէտք է խուսափիլ անիկ երբոր ստամոքսը կերակուրով ծանրաբեռնուած է:

Վերջացուցէք ճաշերնիդ կտոր մը հացի կեպեւ ուտելով, որ կողնէ մարտնչութեան և միանգամայն ակուսներն ալ կը մարբէ:

Մի ուտէք երբեք ինչ որ հաճելի չէ ձեզ. մենք ալ անամոց բնազդումն ունինք, և կը մերժենք մեր ստամոքսին ախորժակի չեղած բաները: Ուրեմն անիրաւ տեղն է մանուկ մը աղէկ մեծցնելու պատճառանք ստիկալ զանի որ ամէն բան ուտել վարժուի:

Եթէ տկարակալով էք, կերէք երբ անօթութիւն զգաք, այսինքն յաճախ, բայց քիչ քանակութեամբ. յամարար կերէք միշտ լաւ ծամելով:

Գաղով բմալիւսայ, ճաշի միջոցին պէտք է քիչ խմել թէ շատ: Արեւոյդք պիտի պատտախանեն թէ պէտք է քիչ ուտել և շատ խմել: Իսկ սովացնապարտները, փորձառու մարդիկ, հակառակը պիտի պնդեն: Որո՞նց հաւատք ընծայել. — ոչ մէկուն և ոչ միւսին. որոշակեալ իրենց կիրքը կը մղորեցնէ գիւրենք:

Կան փափկակալով ու հիւսնդոտ ստամոքսներ որոնց կծկակութիւնը (contractibility) տկար է. ստոնց համար մէկ քանի պատու աննդեան հետ մեծաքանակ բմալիկ ներմուծելն՝ մարտնչական գործողութիւնը խախտել է, բայց քիչ մը ջրախառն գիւնի կամ մաքուր ջուր կը բաւէ իրենց իրեւ կաղուրդի:

Ընդհանրապէս, ստամոքսն որչափ քիչ հեղուկ բնդունէ, այնչափ աւելի գիւրու կը մարսէ. նոյն իսկ, ճաշի ժամանակ օրեւէ բմալիլի բացակայութիւնն երբեմն բացարձակապէս մը կըլլայ շուտ և լաւ մարսելու:

Հարկ է նաեւ որ բմալիլներու քանակութիւնն և տեսակը՝ կերակուր քանակութեան և տեսակէն կախում ունենան: Բանջարեղիմոց և միւրգեղանիներու հետ պէտք է խմել հրաժարել, եթէ ոչ, հակառակ պարագայի մէջ, հարկ է գոնէ գրգռիչ հեղուկի մը միջոցաւ ստամոքսին գործիքներն արձարծել: Մեղմաններու հետ ընդհակառակն, անհամ (fade) կամ ոգելից բմալիլներու գործածութիւնը բարեպատեհ է, զորուոր ստամոքսի ախորժակն, աննդեան հաստատուն նիւթերու հետ կը խմեն չափազանց իրենց նախընտրած հեղուկներն, բայց որչափ շատ գիւնի խմեն, մանաւանդ եթէ սղելից ըլլայ, այնքան քիչ անուշ կ'առնեն ան-

կից հարկէ քիչ խմել և ընդդէմաց քանակութիւնը ստամոքսին դորութեան և աղւետութեան յետագասել: Ակզորները տէր անձեր կան որ ոչ գինի և ոչ այլ ինչ կը խմեն բաց ի ջուրէ: զոր իրր ասողջութեան միակ պահպանող կը նկատեն, բացորոշ հակառակաօսութիւն չկայ բնաւ անոր դէմ, բայց կը կարծուի թէ ճշմարիտ խմատութիւնը կը պատուիրէ ճաշակել ամենէն ալ չափաւորապէս: Ն. Մ. Հ.

ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հարցումներ կուղղուին մեզի թէ ինչո՞ւ Եղիան հիմա նոր բաներ չի գրեր, կամ թէ ինչո՞ւ «Յաղիկ» անոր դամբանականներով ու ճառերով միայն կը դահանայ:

Առաջին հարցումին կը պատասխանենք թէ, մեր սիրելի գրողէս իր լըռիկ բնակարանին մէջ հիմա ամեն ատեն նէ աւելի բանաստեղծ ըլլալու պատճառներ ունի, և եթէ ալ աշխարհի իրերով չի շահագորգուիր տխրութեան մեծ երգիչը, պատճառը հոգիին դարձած ըլլալն է: Գալով երկրորդ պատասխանին՝ քանի որ դամբանականի և ճառի ճիւղը երթալով կը սպասի մեր մէջ, «Յաղիկ» կը յաւայ գրականութեան այդ սեռին ծառայութիւն մը ընել հիւրընկալելով այդ գրականները սրանք իրենց տեսակին մէջ հազուադիւրս գահաւորներ են արդէն:

Յետոյ թանձնաւորութիւն մը բաւական ընդարձակ քննադատութիւն մը զըրկած է մեզի Ս. Գայրգճեանի «Նորաւիշակ»-ին առթիւ: Կը ցաւինք որ չարտի կրնանք «Յաղիկ»-ի սխալներուն մէջ տեղ տալ այդ գրականին, քանի որ գերբը մեծ մասամբ թարգմանութիւններով խրճառած, ոչ տեղական հանգամանք ոչ ալ արժանիք մը ունի սահմանական գրականութեան տեսակէտով:

ԼԵՔՈՆԹ ՏԸ ԼԻՂ

Ֆրանսայի արդի նշանաւոր բանաստեղծներու շարքին մէջէ մէկը, իր տեղը բաց կը թողու առ յաւէտ. Ֆրանսայէն հասած նորագոյն բարեր Լեքոնթ ար Լիլի մահը կը գտնեն:

«Մտերութեանց» հեղինակին վարդատը, երեք օրուան կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք, անցեալ երեքշաբթի Բարիկի մօտակայ դի գերէն մեկուն մէջ մեռած է:

Լեքոնթ ար Լիլ, Ֆրանսական մատենագրութեան պատմութեան մէջ շատ որոշ ու նախանձեղի էջ մը ունի, ու իր բանաստեղծութիւնները անոնցմէ չեն, որոնք իրենց հեղինակներուն մահէն ետք կը մտցուն գրեթէ, այլ անոնցմէ՝ որոնք մատենագրութեան վառքը կը հիւսեն:

Լեքոնթ ար Լիլ, քիչ մը ուշ սկըսած է իր ներշնչութիւնները թղթի վրայ քսելու, մտքմտայնելու ու գրեթէ այն հասակէն սկսած է, որ շատեր իրենց գրական վառքը շինած լինեցոյցած են:

Սէն Բօլ ար Լա Ռեիւնիսի մէջ ծընած է 1818ին և Մայրագոյն-Արեւելք ուղեւորութենէ մը յետոյ, 1848ին Բարիկ հաստատուած է:

Ակադեմիոյ մէջ, Ֆրանսայի մեծագոյն բանաստեղծին, Հիւկի ժառանգորդը եղաւ ինք, որ շատ մը ընարութիւններու ատեն այնքան դառն յաւատարմութիւններ ունեցած էր: Եւ սակայն վառք մը, անհուն հրճուանք մը չէ նրա տիւ այնպիսի մեկուն մը աթուին վրայ, որ ոչ միայն Ֆրանսական գրականութեան այլեւ ամբողջ աշխարհի գրականութեան հսկան է:

ԾԱՂԻԿԻ ԼՈՒՐԵՐ
Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

«Արեւելք» կ'իմանայ թէ՛ Իզմիրի առաջնորդ Ներսէս Ծ. Վ. Ասլանեան, որ օգտիրութեան համար Մայրաքաղաք կը գտնուի, հրաժարական գրկեր է վիճակին դաւառական ժողովին:

—Վեհ. Սուլթանը Իմթիյալի ոսկի շքադրամը շնորհած է տէրութեան առաջին ճարտարապետ Պալեան Սարգիս պէյի:

—Գում-գարուի արկածներուն ի նպատակ Միքայէլ էֆ. Յակոբեան 2000 զրշ., Արիկ էֆ. Ռենճեան 60 քիւս պանիր և 214 քիւս ձիթապառլ, Կիւմիւշկէրտան եղբարք 1000 օխայ լուբիա, Յովհ. էֆ. Կիւմիւշկէրտան 5 ոսկի, և մէկ քանի աղցայինք նախաձեռնութեամբ Ալեանաղեան Գրիգոր էֆ. 800 օխայ բրինձ զրկած են Մայր Եկեղեցւոյ թաղ խորհրդին:

Գում-գարուի ու շրջակայներու արկածներուն բաշխուած օրական հացի գումարը հասած է 950 օխայի: Ասկէ դատ երկու շաբթուանէ սկսեալ մինչեւ 13 օր շարունակ հաց բաշխել յանձնարարած են քանի մը ծանօթ անձնաւորութիւններ որոնց նախաձեռնութեանց գումարը կը հասնի 2,687 օխայի:

—Արիկ էֆ. Ռենճեան օրական 200 օխայ հաց բաշխել կուտայ նաեւ Սամաթիոյ կարօտեալներուն:

—Էրզրումի Սանատրեան վարժարանը իր չորրորդ ընթացաւորաներն ալ տուաւ այս տարի, որոնք 12 հոգի են:

—Վենետիկի Մուրաա-Ռափայէլեան վարժարանը այս տարի վերջական տուած է 13 շրջանաւորտ երիտասարդներու, որոնց 6ը Պալեայի, 2ը Պալէճիքի, մին Փարիզի և 4ը Գոյսէրիցի, Սամոնցի, Թողապցի և Ռուսաւոյցի են:

—Ի նպատակ Աղգ. Հիւանդանոցի հրապարակ հանուած սիրարի թղթին յաւելաւ ամսական հասցիքը 272 1/2 զրշ. հասեր է:

—Չարեքարթի օր յաղարկուողութեան տխուր հանգիստ մը կատարուեցաւ Մայր Եկեղեցիէ մէջ, յանձին Սմբատ էֆ. Գաւթեանի հօրեղորորդային Լեւոն էֆ. Գաւթեանի, որ տակաւին ծաղիկ հասակի մէջ կեանքին վերջակէտը գրած էր: Այս տխուր հանդիսին ներկայ էին Մամիկոնեան Սրբազան, Արքարունի Յովհաննէս ու Եղբայր վարդապետները և խումբ մը քահանայներ: Արքարունի հայր սուրբը հոգեհանգստի երկարածից ու թախանջող մեղեդիներէն վերջ, սկսաւ խօսիլ հանգուցեալին վրայ, որուն մէջ՝ ուշիմ, աշխատող և աշխու երիտասարդը գրուաւ: Արտառուջ գամբանական մըն ալ կարգաց Որդերեան Ռու-

բէն էֆէնտի, արտայայտ դամբանական մը՝ որուն մէջ բանաստեղծին հոգին կ'ողբար կեանքէն աշխարհ կանուխ զրկուած հեգ Լեւոնին վրայ:

Հանգուցեալը թաղուեցաւ Էտիրնէ-գարուի գերեզմանատունը:

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

—Վեհ. Սուլթանի բարձր նախագահութեամբ կազմուած յանձնաժողովին գանձած գումարը —մէկտեղ առնելով նախորդ եօթնեկի մէջ հաւաքուած 1,502,229 զրշ. — հասած է 1,786,359 զրշ.:

—Մինչեւ անցեալ չորեքշաբթի Լոնտոնի քաղաքապետական պալատատան մէջ Պոլսոյ արկածեալներուն ի նպատակ հաւաքուած գումարը 1200 անգլ. վրայի հասեր է:

—Էնկիւրիի կուսակալին նախագահութեամբ կազմուած տեղական յանձնաժողովը առաջին նստին մէջ 30000 զրշ. գումար մը հաւաքեր է:

—Իզմիրի մէջ բացուած հանդանոցութեանէն դոյաջած 1000 ոսկիի գումար մը զըրկուեր է հոս:

—Պ. Անդուան Բսիտարի Բարիկէն 20 ոսկի զրկեր է:

Կայս. իրաւով մը հրամայած է որ հանքերու համար Եւրոպայէն բերուելիք տուէն գործիքներ մաքսատուրքէ զերծ մնան:

—Սերպիոյ թագաւորը «Սպիտակ արծիւ» պատուանշանին Ա. աստիճանը տուած է Վսեմ. Նազըմ փաշայի:

—Համիդիէ հեծելազույններուն վրայ տուած են վեց նոր դուռեր ալ որոնց կալմտեղութիւնը ամբողջացած է:

—Կաթիլի Բազլէացւոյ Պատրիարք՝ Տ. Եղիա վերջերս վախճաներ է Մուսուլի մէջ:

—Կրկնէն նահանգին կուսակալի փոխանորդ անուանուեցաւ Մատրիտի Օսմ. զեսպան Թէրիտան պէյ, որուն Վէզիրութեան աստիճան տրուեցաւ:

—«Մանիկ Եօ»-ի մէջ վերջերս հրատարակուած յօդուածէ մը կը քաղենք.

Շաւան ունի 7056 խանութ ու մաղաղա: Մեծ ու պղտիկ 32000 հոգի հոն կը ճարէին իրենց օրտաշիկը և միջին հաշուով 250,000 հոգի ուղղակի կամ անուղղակի կերպով սերտ յարաբերութիւն ունէին անոր հետ: Վերջին հինգ տարիներու մէջ Շաւանի խանութպաններուն զնուաններուն և ներածած ապրանքներուն միջին արժէքը հասած է 7,300,000 ոսկիի, և շաւանի մէջ եղած վաճառմանքու արժէքը կարելի է հաշուել տարին 9միլիոն ոսկի:

«Մանիկ Եօ» իր այդ յօդուածը կ'ըրակացնելով, կըսէ թէ՛ պէտք է ամեն ջանք ընել շաւանի տալու համար իր առջի վիճակը:

—Իզմիր-Պատարայի գծին արտադրութիւնը Պ. Նակիւրեքի շրջանին տուեր է իր ներկայացուցիչ Պ. Ռափայի 3000 ոսկի յանձնել Մեծ Եւրոպայի Մարտիոյ բարենախառակ հաստատութեանը խնայում:

ՄԱՃԻՐԻ ԳՐԱԿԱՆ			
Գում-գարուի 100 զրշ. օրէն			
Մէճիտիկ	300	Բուսիոյ բօլ	89 35
Քաւարդ մէճիտի	107 10	Նարդիտի	87 21
Մանր մէճիտ	102 20	Գրիմից	51 10
Մէճիտիք	97 50	Անգղ. լիբր	110 8
Գոնապիտէ	27 3	Ր. Երկ. Ք. 129, 12	568 13
Մանէթ թղթ աղբամ 8 30			

Ն Ո Ր Գ Ր Ք Ե Ր

ԱՐՁՈՒՋԱԼ ՀՅՈՃԱՍՐ

Այս կարեւոր հեղինակութիւնը որ գեանի մը տիրանալու խնդրոյն առթիւ ծագած վէճերը՝ օրինական սահմանի մէջ կառավարական դատարանաց ներկայացնելու և բողոքադիւններու պատրաստութեանց եղանակն ու նմոյշը ցոյց կուտայ, պիտի բողոքանայ եօթը զրբերէ։ Առաջինը հրատարակուած է արդէն և կը ծախուի 100 փարայի։

* * *

ԱՍՅԱՊԸ ՃԵՐԱՅԻՄ ՎԷ ԼԱՀԻԳԱՍԸ

Քաղաքային պատժական օրինադրքի, Արեւել. երկաթուղւոյ ընկերութեան, Տպագրական, Առողջապահական, Փուլի և Բէժիի վարչութեանց պատժական օրինադրքերուն համաձայն պատրաստուած օգտակար գիրք մըն է, որ օրէնքն ու պատիժը միեւնոյն երեսին վրայ գէտ առգէտ ունենալով՝ սրոյնպէս կը յայտնէ թէ, ու է յանցանքի կամ ոճրի մը տէրը, որ յօդուածին համեմատ թիւն պատժի պիտի ենթարկուի։ Ամէն մարդ կըրնայ կարդալ զայն առանց ձանձրանալու, ընդհակառակը կը հետաքրքրուի և առաջնակի կերպով կը սորվի երկրին այն օրէնքները, որոնց տղէտ մնալը գրեթէ միշտ ֆատարեր է։

Կը ծախուի 7 ու կէս զրշ.ի։

* * *

خزينة فنون

ԽԱՋԻՆԷԻ ՖԻՆԱՆՈՒՆ. — Շարաթաթ թերթ Գրական, Գիտական և Բանաստեղծական. ամէն հինգշաբթի կը հրատարակուի, Ծաղիկի հրատարակչին գրատունէն։ Թերթը կը բաղկանայ ութն երեսներէ, ունենալով իր մէջ առանձինն երկու թերթօն եւրոպական ու տեղական կեանքերէ առնուած։ Իւրաքանչիւր թերթը կը ծախուի 10 փարայի։ Մարեկան բաժանորդացիներն Կ. Պոլսոյ համար 10, գաւառներու համար 23 զրուշ է։ Խմբագրութիւնը յանձնուած է կարող և ծանօթ գրիչներու, որք ամէն բանէ աւելի հոգ կը տանին ոճին միօրինակութեան և լեզուին կանոնաւորութեան։

* * *

Ծածուկ մեղք մարդկային սեռի, կամ արդարեալ կան հիւանդութիւնք։

— Պարէշի բժշկական վարժարանէն վըկայեալ վիրաբոյժ, Մկրտիչ Էֆ. Թիւթիւնճեան՝ Պալէնց գրատան միջոցաւ հրատարակել առած է այս անուն գիրքը, որ երկասարկական անփորձութեամբ յառաջ բերուած շատ մը հիւանդութեանց վրայ կը խօսի։ Իր միանգամայն հանրային առողջութեան փափաքող ամէն անհատ պէտք է կարդայ այդ կարեւոր հեղինակութիւնը, որ 71 երեսներէ կը բաղկանայ և ութը անգամաւոր երկասարկներու պատկերները կը կրէ։ Դիւնը 4 դահեկան է։

ՄԷՃՄՈՒԱՅԻ ԹԱՊԻՐԱԹԸ ԸՆՍՄԻՅԷ

Կառավարական ամէն կարգի պաշտօններու գաղղիներէն և թուրքերէն համապատասխան անունները պարունակող կարեւոր գործ մ'է։ Դիւն 2 զրշ.։

ՈՒՂՂԵՑՈՅՑ Պարսկերէն լեզուի։ Ըստ նշան լեզուի ուսուցիչներէն և առաջնակարգ փաստաբաններէն Տ. Սարգսեան Յարութիւն էֆէնտի աղագային վարժարաններու համար պատրաստած է այս ընտիր գիրքը, որուն պէտքը զգալի էր բաւական ժամանակէ ի վեր։ Գիրքը կը պարփակէ իր մէջ կարգ մը հետաքրքրաշարժ և բարդալից պատմութիւններ, բանաստեղծական գողտրիկ կտորներ, զորս խնամօք ընտրած է հեղինակը, և որ կարեւորագոյնն է, իւրաքանչիւր բառի հայերէն իմաստը, ընթերցման եղանակն ու մասնիկներու քերականական ծանօթութիւններն գրած է, արձակ ու բանաստեղծական հատուածներու տակ։ Պարսկերէն սորվելու փափաքող ամէն անհատ պէտք է գնէ այս գրքէն հատ մը, գինը 5 զրշ. է, և «Ծաղիկի» հրատարակչին գրատունը կը ծախուի։ Գաւառները գտնուող ուսուցչաց՝ 40 փարանց նամակագրոյմի մը փոխարէն՝ մէկ մէկ օրինակ կը զրկուի իրեն անոյշ։

Հ Ա Մ Պ Ո Ւ Ր Կ - Մ Ի Ի Ն Ի Ս

Մ Ի Ա Յ Ե Ա Լ

ԱՊԱՀՈՎԱԳԻՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԻՄ ՀՐԻՆԷԻ

Դրամագլուխ	Փր.	8 000 000
Պահեստի դրամ	»	8,100,000
Տարեկան հասոյթ	»	19,532 000

Ընկերութիւնը փոխՊԱՐՁ ԵՐԱՇԻՍԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՄԱՐԻ կ'ապահովագրեն միւթերանոցներ և բնակութիւններ, ասոնց մէջ գանձուած վաճառքներն ու կարասիները խիստ չափաւոր սակագիներով։

Լիազօր ներկայացուցիչ Կ. Պոլսոյ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍՏՈՐ

Պոլիս, Պահճէ-Գափու, Անահիտի խան 12, 13, 14

ՁԵՆՔ ԸՆԴՈՒՆԻՐ

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գաւառներէն թերթիս հրատարակչին ուղղուած շատ մը նամակներ «Ծաղիկ»ի բաժանորդագրութիւնը կը խնդրեն, այլ և այլ պատճառներով յետաձգելով բաժնեգինը։ Ուստի այս առթիւ կը ծանուցանենք թէ՛ չենք կրնար ապագայի բաժանորդագրութիւն ընդունիլ, քանի որ Ծաղիկի տարեկան բաժնեգինը կարեւոր գումար մը չէ, և երկար բարակ հաշիւ բռնելը չարժէր։

Ծաղիկի 10րդ թիւէն վերջը՝ բաժանորդ գրուել ուղղը հին բաժանորդներն ալ պէտք է ժամ առաջ զրկեն իրենց բաժնեգինը, եթէ կուզեն որ թերթը կառնաւորապէս շարունակուի զրկուել։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ծաղիկի բաժանորդներու գործատանց աղագրարութիւնները՝ տասը տողէն աւելի չըլլալու պայմանաւ՝ մէկ մէկ անգամ պիտի հրատարակուին թերթիս աղագրարութեանց բաժնին մէջ առանց վարձի։ Ուստի կը խնդրուի Ծաղիկի բաժանորդներէն ժամ առաջ զրկել իրենց այդ կարգի աղագրարութիւններն։

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՅ

Կ. Պոլիս, Մահմետ փաշա Չորապաշի խանի կարգը թիւ 64

Ն Ո Ր Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն Ը Ն Տ Ի Ր Թ Է Յ Ի

Մեր վաճառատունը, որ ուղղակի Չինաստանէ և Ճապոնէ բերել սորուած ընտիր թէյերու կեղրոն մըն է, թէ իր թէյերու աղէկութեամբ և թէ զինքնուրու համեմատ աժաւորութեամբ քիչ ատենուան մէջ թէյատէրներու մեծ քաջալերութեան արժանացած է, ամեն անոնք որ կը փախագին ընտիր և միանգամայն աժան թէյ գնել, թող հաճին այցելել մեր վաճառատունը, անդամուան մը փորձը մեզք չէ։

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ ուսական ընտիր ստամպներ, թէյատաններ ևն. ևն. միշտ ընտիր, միշտ աժան։

ԱՅՂ. — Կեղծերէն զգուշանալու համար կ'աղաչենք որ ամեն առաքելու վրայ մեր վերագրեալ մարգան փնտռէք։